మామగారి మర్యాద

"ఇదేమిటి? ఇల్లా నా వెంట బడ్డాడు ? ఇన్నేళ్ళొచ్చాయి. సిగ్గయినాలేదు."

"వెధవ!"

"వెధవ అని ఇక్కడ నాముందు అని ఏంలాభం? వెళ్ళి ఆయన ముందు అనండి ఆ మాట"

"అంటా, అంటా, అంతేనా? ఇంకా అంటా. కానీ, ఇంకా ముదరనీ"

పంకజాక్షి కళ్ళవెంబడి నీళ్ళు పెట్టుకుంది. "ఇట్లా పదిరోజుల్నించి అంటున్నారు. నాకు తెలుసు మీ కష్టం. పోనీ నన్ను మా ఇంటికన్నా పంపండి. ఆ పోరే నయం దీనికన్నా."

సిగరెట్ పొట్టిముక్కవంక దిగులుగా చూసి, మంచంకింద పారేసి భార్య దగ్గిరగా జరిగి, మూసిన కుచ్చెళ్ళతో ఆమె కన్నీళ్ళు దిగులుతో తుడిచాడు. ఆ పంచ దుమ్మువల్లనో, దుఃఖవల్లనో పంచజాక్షి కన్నీళ్ళెక్కువయినాయి.

"ఇల్లాంటి పశువుని నేనెక్కడా చూళ్ళేదు. మా చిన్నాన్న వొకడు వుండేవాడుగాని....."

"అదేమిటి? మీ చిన్నాన్న ఎవడు?"

"మా నాన్న తమ్ముడు."

"చాలా తెలివిగా మాట్లాడుతున్నావే. ఆ స్కూలు మాస్టరేనా ?"

"వూ" అని,

కళ్ళు తుడుచుకుంటో, లేచి వెడుతోంది. నరసింహం ఆమెచేతిని పట్టుకొని లాగి కూలవేశాడు. కొంచెంసేపటి కిందట మృదువుగా తాకిన చేతిని ఆకస్మికమైన మోటుతనానికి ఆశ్చర్యపడి చూసింది.

"వాడు ఏం చేశాడు ?"

"ఎవరు?" అంది బేలమొహంతో

"వాడే. బడిపంతులు, వెధవ"

"ఏంచేశాడు? నేను చిన్నదాన్ని" అని దిండులో తల దాచుకుంది. ఆమె నడుము దగ్గిర్నించి చిన్న వెంట్రుకలు ఆడుకునే మెడదగ్గిరికి, వొకటే వొంపుగా తిరిగిన రేఖల అందాన్ని చూడకుండా మనసుని తొక్కిపట్టి.

"వూ" అని,

చెయ్యి పట్టుకుని లేవదీశాడు. ఇంకో సమయంలోనే ఐతే తనూ ఆమె వీపుమీది వొంగి చేతిని ముందుకు పోనిచ్చి కావిలించుకునేవాడు. ఆమె తలని ఆనుకుని చంపల్ని జిడ్డుచేసుకునేవాడు.

"ఏంలేదు. వయసులోవున్న ఆడపిల్లల్ని ఏంచేస్తారు, అదే-"

"అంటే?"

రక్తం, అణగక మసలుచున్న నీళ్ళవలె ఆరాటపడుతోంది.

"ఏముంది. ముద్దులు పెట్టుకొని నలపడం."

"ఎక్కడ?"

"అంతానూ."

"అంటే."

"ఇంక నాకుతెలీదు. ఇప్పుడెందుకదంతా దొంగలుపడ్డ ఆర్నెల్లకి."

"దొంగలు పడ్డారా?"

"సామెత కన్నాను. దొంగలేమిటి?"

"దొంగలు గాక !"

"ఐతే మీరు కుక్కా ?"

"అంతకన్నా హీనంగావుంది. నీకు పెళ్ళి అయిం తరవాతేనా?"

"ఆ."

"వాడేవూళ్ళో వున్నాడిప్పుడు!"

"ఆయన సంగతెందుకు? దగ్గర వున్నవాళ్ళ సంగతి చూడండి ముందు."

కాని నరసింహం మనసు ఆ చిన్నాన్నని వొదల్లే.

తన భార్యని! పంకజాక్షి, ఆమె తండ్రి కూతురు! పినతండ్రి అన్నకూతురు, యివన్నీకావడం మానేసింది. పెళ్ళితో తక్కిన బంధాలనీ, పన్నెండేళ్ళ అనురాగాలు మాసిపోయాయి. తన భార్య! అన్నది మిగిలివుంది.

"వాణ్ణి తంతాను" అని గొప్పగా భార్యవంక చూశాడు. ఆమె నవ్వుతోంది.

"కైకలూరు పోవాలి. మీకు డబ్బులేవి ! అదిగాక మీరు వెళ్ళగానే.....ఇక్కడ మీ నాయనగారు నన్ను-అని"

పకపక నవ్వింది. ఇదేమిటి, ఏమీ ఫీలింగ్ లేకుండా ఇట్లా నవ్వుతుంది.

"డబ్బులేవీ" అన్నమాట అతని చెవులో నిలిచిపోయింది. అవును తనకి డబ్బులేవీ? బి.ఏ. అయినాడు. ఇరవై రూపాయల ఉద్యోగం ఇచ్చేవాడులేడు. ధనవంతుడయిన వర్తకుడి

బిడ్డ కనక బతుకు తెరువు సంగతి ఇన్నాళ్ళు ఆలోచనకే రాలేదు. చదువు, బల్లదగ్గిర వ్రాయడానికి తప్ప పనికిరాదు. ఇంత వర్తకంగాని, చేతిపని చెయ్యాలనే అభిలాషనే, నేర్పరితనాన్నే, చంపేసింది ఆ చదువు. ఇప్పటికి ఎవరన్నా, అతని తలిదండ్రుల్ని,

"మీ వాడేంచేస్తున్నాడు?" అని అడిగితే.

"మా వాడేంచెయ్యాలి? వాడికి పని చెయ్యవలసిన గతి యేమి?" అంటారు గర్వంగా. కానీ యీ మధ్య అప్పుడప్పుడు....

"మావాడా! యేం చేస్తున్నాడు" అనడంకూడా విన్నాడు.

మొన్న వకసారి,

"పెళ్ళాంతో పడుకొంటున్నాడు" అని తల్లి అనడం కూడా విన్నాడు.

తనకు కావలసిన సౌకర్యాలన్నీ వున్నాయి. ఏమీ లోటులేదు ఎంత ఖర్చుచేసి ఐనా తనకు అవసరమ నుకున్నవి యిస్తారు. కాని అవసరమైన వాటికియ్యరు. లెక్క చెప్పకుండా ఖర్చు చెయ్యడానికి కానీ లేదు. ఇంక స్వతంత్రమేమున్నది? స్వతంత్రం అంటే మంచి పనులకి మాత్రమే అంటారు. మంచిపనులు మాత్రమే చేస్తే స్వతంత్రం ఎందుకు? చెడ్డపనులు చేసినా, చెయ్యకపోయినా, చెయ్యడానికి నిర్బంధం వుండకపోవడమే స్వతంత్రం. నిజంగా చూస్తే, ప్రపంచంలో స్వతంత్రం తక్కువ. మన పనులకీ, అభిప్రాయాలకీ కానీ స్వతంత్రం వుందనే మాయ కల్పించింది సృష్టి. ఆ అభిప్రాయం లేకపోతే జీవితం దుర్భరం. కనక యిదివరకే ఆలోచించుకున్నాడు. తాను ఉద్యోగం చెయ్యాలని తన జీతం పై ఖర్చుకు సరిపోతుంది. పైగా ఇప్పుడిదో గోలవచ్చింది. తండ్రిని చూస్తే అతనికి యెక్కువ గౌరవం లేకపోయినా, ఆయన్ని నీచంగా చూడవలసిన అవసరం రాలేదు. మొదటినుంచీ తండ్రి, తాను దైవాంశ సంభూతుడూ, లోపరహితుడూ, భూలోక దైవమూ ఐనట్టుగా పూజింప జేసుకున్నాడు కొడుకుచాత. తండ్రిని గౌరవించడంవల్ల తనకూ గౌరవం వస్తూండడంచాత. తండ్రి సామాన్య మానవుడని తెలిసే వయసు వొచ్చిం తరువాతకూడా ఆయన్ని గౌరవంతో మన్నించాడు.

మొన్న తాను సీతానగరం వెళ్ళినరోజు కాళ్ళు పిసికించుకుని తన భార్యని, తానూ, డాక్టరూ తప్ప తాకకూడని స్థలాలలో తాకాడని తెలిసింతరవాత ఆ కాస్త గౌరవం పోయింది. మొదట అతను నమ్మలేదు. కాని, భార్య ఎందుకు అబద్ధం చెప్పాలి. పొరబాటున చెయ్యి తగిలిందేమో. మళ్ళీ మూడురోజుల తరవాత భార్య స్నానం చేస్తువుండగా తండ్రి తొంగి చూశాడని మళ్ళీ ఆమె గోలపెట్టింది. దానితో మనసులో అనుమానం స్థిరమయింది. కాని యింకా అనుమానపడ దలచుకున్నాడు. అదే పరాయివాడైతే విరుచుకొని మీదపడును. తండ్రితో తగాదా అంటే చిన్నతనపు భయభక్తుల్నించి బైటబడటానికి మనసుకి కొంతకాలం పడుతుంది. ఏ కార్యం చెయ్యడం భయమో, ఆ కార్యం అనవసరమని మనసు చాలా కారణాలు చూపుతుంది. తగాదా ప్రారంభిస్తే ఎక్కడ అంతమౌతుందో! విడిపడవలసి

వొస్తుంది. అప్పుడు భాగం పంచమనగూడదా? కాని, ఈ నౌకర్లు, చక్కని వంట, తల్లిప్రేమ, యివన్నీ, యీ సదుపాయాలన్నీ కుదురుతాయా? ఇంక వ్యవహారమంతా తానే చూచుకోవాలి. కూరలు బజారునుంచి తెచ్చుకోవాలి రోజూ. అందువల్ల అనుమానాలెక్కువైనాయి. అంత పెద్దవాడు అట్లాంటి పని చేస్తాడా? చెయ్యడు. ఏదో పొరబాటు అని వూరుకున్నాడు. భార్యని ఆయన దారినించి తప్పించుకు తిరగమన్నాడు. కొన్నాళ్ళు బాగానే వుంది. ఒకనాడు బంధువులు వస్తే,

"మా కోడల్ని చూశారా? మా యింటికి లక్ష్మి ఇది. నా ప్రాణం! మా అదృష్టంకొద్దీ లభించింది." అని దగ్గిరికి లాక్కొని వొళ్ళో కూచ్చోపెట్టుకున్నాడు. యేం చేస్తుంది! వొళ్ళోంచి లేచే లోపున యేం జరిగిందో భర్తతో చెప్పుకోడానికి సిగ్గుపడ్డది.

దానితో నరసింహానికి రగులుకుంది. వూరికే మనసుకి ప్రాధాన్యమిస్తాంగానీ ఈ ఆవేశాలు, కార్యాలు అన్నీ ఇన్‌స్టింక్సువల్ల జరుగుతాయి. గౌరవం, యీ భార్య అవమానంతో ఎగిరిపోయింది. ధన సౌఖ్యాలు భార్య మానం కన్న యెక్కువగా చూసుకొనేవారు లేకపోలేదు. కాని వారిని లోకం అమితమైన క్షుద్రులుగా పరిగణిస్తుంది. తండ్రితో తగాదాకి సమయం నిరీక్షిస్తున్నాడు గాని హామ్లెట్ మనసువలె ప్రతినిమిషం సంకోచాలు కల్పిస్తోంది అతని మనస్సు. చిన్నప్పటి అలవాట్లు తెంపుకోడం కష్టం. ఉగ్గుపాలతో, సమస్త జనులు తనని పెంచిన తల్లి, ముత్తవలూ, ప్రపంచ జనులు, పురాణాలు, వేదాలూ, కథలు, గొప్ప విద్వాంసులైన గురువులూ, పితృభక్తిని బాగా మనసులో ఎక్కించారు. తండ్రి ఎడల విధులూ, ధర్మాలూ, కృతజ్ఞతలూ నూరిపోశారు. తిరగబడాలంటే యెన్నో బంధాలు తెంచుకోవాలి. ఎందుకు తండ్రికి విధేయుడు కావాలో, కృతజ్ఞత యెందుకు వుండాలో ప్రశ్నించినవాడు ఒకడూ లేడు.

తండ్రి ద్రోహం చెయ్యగలడనే మాట ఏ శాస్త్రమూ, యే పండితుడూ అంగీకరించడు. తండ్రి యే పనిచేసినా తన పుత్రుడి మేలుకోరే. ఆస్తి అంతా తగలేసినా, చిరాకుపుట్టి కొడుకుమీద చేతులదురద తీర్చుకున్నా, పెళ్ళిచేసినా, పెళ్ళాల్ని లాగినా, సమస్త స్వేచ్ఛను నిర్బంధించి, అపకారం చెయ్యడం అసంభవం.

అంతా యేమిటి? అతని చేతిలో డబ్బు వుంది. అదీ ఈ ధర్మాలన్నిటికీ మూల సూత్రం. పిల్లవాడిమీద ప్రేమవల్ల కన్నాడా? తన ఘనతకోసం. పెళ్ళాన్ని మెడకు కడతాడు. వీలైతే ముసలితనంలో మీద పడుతుంటాడు. దేనికి కృతజ్ఞత! పితృభక్తి!!......

మర్నాడు మధ్యాహ్నం అతన్ని తండ్రి చల్లపల్లి పొమ్మన్నాడు. బాకీ వొసూలు చెయ్యాడానికని.

"సరే. యిద్దరం వెడతాము."

"ఎవరిద్దరూ?"

"నేనూ. అదీ"

"అదీ? బాకీ వొసూళ్ళకి అదెందుకు? నీకు చాతగాదా?

"ఎందుకో మీకే తెలుసు. ఇంట్లో నిలవడానికి వీల్లేకుండా చేస్తే ఏం చెయ్యం?"

"ఆహా! మొదలుపెట్టిందీ పొరుపులు పెట్టడం. చూడ్డానికి ఎంత అమాయకురాలుగా వుంటుందో! ఇంత మురిసి సంబంధం చేసుకుంటే, చివరికిట్లా అయిందా? నిన్ననేనా! "మా యింటి లక్ష్మి" అంటో నేను వొళ్ళో గూచోబెట్టుకుంది. చూశారా అన్యాయం?"

"ఎవర్ని" అన్నారు అమ్మలక్కలు.

"ఇంకెవర్ని? ఎవరినంటే యెవరు పడతారు? నేనే, అన్నిటికీ నేనే! విన్నారా చావబొయ్యే అరవైయేళ్ళవాణ్ని! నేనట ఇంట్లో ఆడవాళ్ళని నిలవనీకుండా చేస్తున్నానట, నా కోడలిని ! బావుంది నాయనా! చెప్పినదాన్ని కాదు, నమ్మిన నిన్ను అనాలి!"

నరసింహారావుకు సందేహం తోచింది, ఆయన మాటలు వింటే. తొందరపడ్డాడేమో?

"ఏమైతేనేం! పోనీ, అది వొస్తే ఏం?"

"ఏమిటి? వ్యవహారానికి ఆడదాన్ని వెంటవేసుకు బయల్దేరతావూ? మంచి వ్యవహారమే చేస్తావు?"

"నేను సరిగా చేసుకొస్తే సరిగా?"

"నీవు చేసుకొస్తావు ? చార్జీలో? డబ్బు కోళ్ళు యేరుకు తింటున్నాయా? నువూ, నీ పెళ్ళామూ షికార్లు తిరగడానికి మూటలు దాచిపెట్టానా?"

"ఐతే నేనూ వెళ్ళను."

"వెళ్ళవూ? వెళ్ళక, తేరగా ముప్పొద్దులూ తిని, పెళ్ళాం దగ్గిర పడుకుందుగాని ఆంబోతులాగ?"

"ఏం! నీ సొమ్ము పెడుతున్నావా?"

"నా సొమ్ము గాక, ఎవరిసొమ్ము! నీ తాతసొమ్ము! ఏం దాచిపెట్టావురా నా దగ్గిర?"

"నా భాగం నాకు పారెయ్యి."

"నీ భాగం? నీ భాగం ఏమిటి? నువ్వు సంపాయించిందా? నా కష్టార్జితంలో నీకు భాగమేమిట్రా! ఏదో నీ తాతలందరూ నాకు ఆస్తి ఒరగబెట్టినట్టు దిమాకీ చేస్తున్నావే?"

"ఏమీ లేదూ!"

"ఒక్క దమ్మిడీలేదు"

"నేను బతికేదెట్లా?"

"నే నెట్లా బతికానూ? సంపాయించుకో?"

"ఎట్లా సంపాయించుకోను?"

"నీ ఇష్టం. నేను చెయవలసిందేమో చేశాను. ఇంకేం చెయ్యను? పైగా యింతచేస్తే ఇదీ కృతజ్ఞత. నిన్న వచ్చిన కుంకముండ మాటలు విని, నన్ను నానామాటలూ అంటున్నాడు."

తండ్రిచేసిన మేలుకి కృతజ్ఞత చూపాలని కోర్కె తప్పు. ఆ కొడుకుని పుట్టించినందుకు సంపాయించుకునే శక్తినివ్వడం తమ బాధ్యత అని గుర్తించరు. పెద్దవారు రాసిన పురాణాలు నీతిశాస్త్రాలు కావడం చేత, అవి తండ్రులయెడల భక్తిలేని బాధ్యతల్ని మాత్రమే స్తోత్రాలు చేశాయి. ప్రశ్నించిన కొడుకుల్ని, ఎదిరించిన కొడుకుల్నీ శపించారు. కనేదీ, ఏదో నలుగురితోపాటు ఉపయోగమున్నా లేకపోయినా, చదువు చెప్పించేదీ, చిన్నప్పుడు ఎదిరిస్తే తన్నేదీ, పెదప్పుడెదిరిస్తే పొమ్మనేది. ఎక్కడికి పోతాడు, ఆ భార్యతో? వొంటరివాడైతే ఎక్కడన్నా తిరుగును.

"మరి ఈ పెళ్ళి ఎందుకు చేశావు."

"చెయ్యడమూ తప్పే వొచ్చిందీ? నీకింత భారమైతే విడిచెయ్యి."

"అవును, ఎందుకు పెళ్ళి చెయ్యాలి? అనే ఈ ప్రశ్న నరసింహారావేగాదు, ఈ దేశంలో లక్షలకొలది దురదృష్టవంతులైన యువకులడుగుతున్నారు. అడుగుతోనే వున్నారు-వాళ్ళకన్న చిన్నవాళ్ళయిన పసివాళ్ళు పెళ్ళిచేసికొంటోనే వున్నారు. కొంచెం యెదిగి తమ తెలివినీ, సాహసాన్నీ, ప్రయోజకత్వాన్నీ, సార్థకపరచుకోవాలనే యెగరబోయి, కాళ్ళకు చుట్టుకున్న భార్య అనే యీ గొలుసు గట్టిగా లాగేప్పటికి, నేలమీదపడి రెక్కలు కొట్టుకుని, సొమ్మసిల్లి, ఎవరుచేశారు నాకీ పెళ్ళి? అని ఆశ్చర్యంతో ఆలోచిస్తున్నారు. స్వార్థపరులై, తమ అవస్థని చిన్న వాళ్ళకి చాటి చెప్పరు. గొప్ప పదవులకీ, పరదేశాలకీ, ఉన్నతాదర్శాలకూ, తగిన మేధాశక్తులతో జన్మించిన ఈ దౌర్భాగ్యులైన యువకులు.

పసుపు బట్టలూ, బాజాలు నాలుగునాళ్ళ గౌరవాలూ, పట్టంచు జరీ పంచలూ, తమ ముందు సిగ్గుపడి తల వొంచుకుని పేరు చెప్పడానికి గుంజుకునే చిలకని చూసి మురుపేగాని, సమస్త ఆశయాన్నీ, ధైర్యాల్నీ ఔన్నత్యాన్నీ జీవితంలోని ఆనందాన్ని సంపూర్ణంగా నాశనంచేసి, గానిగయెద్దుగా, జట్కాగుర్రంగా, తమని మార్చగల బానిసత్వాన్ని అమ్ముతున్నా రని, యావజ్జీవన బంధన సామర్థ్యంగల పంజరాన్ని తమ చుట్టూ నిర్మిస్తున్నారని మరచిపోతారు.

ఏంచెయ్యను? ఎట్లా సంపాయించను? అనే సమస్య వచ్చేప్పటికి గుడ్లు మిటకరించి చూస్తారు. పదహారేళ్ళు ఎమికలు విరగగొట్టి చదువు మరలోవేసి నలిపి, ఆనందాన్ని, ఆరోగ్యాన్ని ధ్వంసం చేసిన ఈ ఉపాధ్యాయులూ, యీ తలిదండ్రులూ ఒక్కరూ జవాబు చెప్పరు. మీరిచ్చిన భార్యని యెట్లా పోషించను? అని అడిగితే ఒకరి నోరూ పెగలదు.

"కూలిచేసుకో" అంటారు సులభంగా. ఈజీ కుర్చీలలో పడుకొని, తాంబూలాలు నములుతో.

కూలి! పదహారేళ్ళు కూలికీ, పనికీ, పాటుకీ, సాహసానికీ, తిరగబాటుకీ, పనికిరాని అప్రయోజకుడిగా చితకకొట్టి, ఎందుకూ కొరగాని హిస్టరీలు, సైన్సులూ, లెక్కలూ వల్లెవేయించి, నేడు,

"కూలిపని చేసుకో" అనడం చాతనవును. ఈ పెద్దలనట! పూజించాలట!

ఇంక తనకేం అధికారముంది ఆ ఇంట్లో! రాత్రి భోజనందగ్గిర తనవాళ్ళ మొహాలు ఎలాచూస్తాడు. ఇదివరకంతా భార్యదగ్గిర కోశాడు! తనకి అవసరంలేదుగాని తనే ప్రయత్నంచేస్తే, తన విద్యా విశేషాలకే వుద్యోగాలైన సులభంగా పిలిచి యిస్తారని. భార్యలకి లోకజ్ఞానం తక్కువ కావడంచేత యిలాంటి కోతలు భర్తలు చాలామంది కోసి గృహగౌరవం నిలబెట్టుకుంటారు. తమ భర్తలద్వారానన్నా తమ ఆత్మగౌరవం నిలుపుకోవాలని వాళ్ళ మాటలు నమ్మడానికి భార్యలు సిద్ధంగావుంటారు. ఆ కోతలు తీసుకుపోయి తమ పొరుగు ఆడవాళ్ళవద్ద తమ ఆధిక్యం చూపుకుంటారు ఆ భార్యలు.

నిజంగానే తనకు ఆస్తిలో భాగంలేదా? లేక ఊరికే దడిపిస్తున్నాడా తండ్రి? కొడుకుని వదలి పరాయివాడికి ఇవ్వవచ్చునా ఆస్తి? అంత వికృతం వుంటుందా న్యాయచట్టంలో?

ప్లీడర్ని అడగాలి. తమ కుటుంబవ్యవహారాలుచూసే హనుమంతారావుగారిని కలుసుకొని కనుక్కుంటే? సాయంత్రం వెళ్ళాడు.

"లేదు. నీకేమీ హక్కులేదు, కాని ఆ యోచన యెందుకు?"

"ఏమో ఆయనకి నామీద విరోధమైతే ఎవరికన్నా యివ్వవచ్చు. అప్పుడు నేనేం చెయ్యాలి?

"ఏమీ? ఏమన్నా తగూలాడారా ఏమిటి? ఈ తగూలకేంలే!"

"అలా కాదులెండి."

"చాలా చూశాను. బతికివున్నన్నాళ్ళూ మొహాలు మొహాలు చూసుకోని తండ్రీ కొడుకుల్నీ, హిందువు డయింతర్వాత చచ్చేప్పుడు కొడుక్కే యిచ్చి మరి చచ్చిపోతాడు."

"చివర కేమైనా, ప్రస్తుతం ఒక కాని యివ్వడుగద!"

"మంచిపని చేస్తున్నాడు. నీవు సంపాయించుకోవాలిగాని, ఆయనమీద ఆధారపడడం అదేంపని?"

"ఎలా? ఉద్యోగం దొరికితేనే కద"

"దానంతటఅది దొరకుతుందా? నువ్వు ప్రయత్నించాలిగానీ"

ప్రయత్నించమనడం సులభమే. ఎలా? ఎక్కడ? ఉద్యోగం చెయ్యడం ఎలానో, ఏకొంతో నేర్పారుగాని, ఉద్యోగానికి ప్రయత్నించుకోడం ఎలానో? కల్పించుకోడం చెప్పలేదు

కాలేజీలో. పైగా ఆశక్తి నాశనం చేశారు.

"ఎక్కడ?"

"అవును ఈ కాలంలో ఉద్యోగాలు దొరకడం కష్టమే? కానీ నీకు తొందరేం? అయ్య వుండగా!"

"ఉండేం లాభం? దమ్మిడీ ఇయ్యడు. అల్లాంటి అనాథ బతుకు బతకడంకన్న పాకీపని చేసుకోడం మంచింది."

"నిజంగానే మాట్లాడతావా ఆ మాటలు? దొరికితే ఆ పనే చేస్తావా?"

"ఆ చాతనైతే."

"చాతనైంది, జీతం తక్కువనీ, ఘరానాకి తక్కువ అన్నీ అనుకోవు గద! సరేనా? నా దగ్గిర మూడో గుమస్తా పని ఖాళీగావుంది. పదిహేను రూపాయలిస్తాను; పైన దొరుకుతుంది"

వెనక్కి తగ్గాడు. "ప్లీడరు గుమస్తా?"

"ఏం"

పౌరుషమొచ్చింది. తండ్రికి మంచి శాస్తి రెండుమూడు విధాల.

"ఎప్పణ్ణించి రాను?"

"అదీ ధైర్యమంటే. రేపొద్దున్న యేడింటికి సరేనా? మళ్ళా యోచించాలా?"

"అక్కరలేదు."

తనకు ఆస్తిమీద హక్కులేదనే విచారమే మరిచిపోయినాడు. తండ్రి పరువు పోయిందని ఏడుస్తాడేమో! తండ్రిమీద గౌరవంలేదుగాని ప్రేమ వుంది. ఏడవనీ, మరీ సంతోషం; వేరే కాపరం పెట్టాలా? ఒక నెల జీతమన్నా రానీ.

అతని విద్యవలెనే, చంద్రుని నిర్మలకాంతి రోడ్డు దుమ్ముతోనూ, పక్కన మురుగు కాలవలలోనూ....ఇంకుతోంది. అడవిలో విచ్చవలసిన చామంతులూ, గులాబీలు, బూజుగుట్లలో, కుళ్ళునీళ్ళలో వూరి దిక్కులేనట్లు చందమామకేసి చూసి యేడుస్తున్నాయి. అతను అదేమీ చూడక తన కొత్త ఉద్యోగపు కలలు కంటో యింటికి పోతున్నాడు.

మర్నాటినుంచి ఉద్యోగం మొదలు. షోకుగా పంచలు కట్టుకుని 'ట్వీల్' షర్టు వేసుకుని సిగరెట్ నోట్లో పెట్టుకుని, కోర్టు మునసబుగారికోసం తోవజేసే బిళ్ళ జవానుకి అడ్డంగా కదలక నుంచునే కుర్రాడు.... ఒక్కవారంలో చెవులో కలంపెట్టి, తలకి అంగోస్త్రం చుట్టి, మోకాళ్ళ వరకు పంచకట్టి, పరుగెత్తే గుమాస్తాల్లో గుర్తించడం కష్టంగా తయారైనాడు. ఒక్క క్రాపే మిగిలింది. దాన్ని తువాలుకింద దాచాడు. సగంమీసం కూడా పెంచాడు అంతమార్పు అవసరం, కాని విత్ ఏ వెంజెన్స్ (with a vengence) చేస్తున్నాడు. అదంతా

సెల్ఫ్ పిటి (self-pity) తండ్రిమీద కోపం. అదిగాక యీ వేషంతో తాను నిరంతరమూ ఆ కోర్టు ఎట్మాస్ఫియర్ (atmosphere) లో మెలగడం సులభంగా తోచడం యిన్నీ సహాయం చేశాయి. దస్త్రాలు మోశాడు. చదువురాని పెద్ద గుమాస్తాల కింద ఊడిగం చేశాడు. తనతో చదువుకున్నవాళ్ళు యిద్దరు ప్లీడర్లుగావున్నారు. వాళ్ళని ఎరగనట్లే చూశాడు. మొదటిరోజే రెండణాలు సంపాదించాడు. గాలరీమీద కూచుని లెక్చరర్లని యేడిపించిన వాడికి, పార్టీలని యాచించడం కష్టమనిపించింది. రెండణాల కోసం....ఒక్క సిగరెట్ పెట్టెకి పారేసిన దాంట్లో సగంకోసం, కాని ఉద్యోగధర్మం ఆ యాచన రెండణాల కోసం గాదు. కాని తాను స్వంతంగా సంపాయించిన రెండణాలు, యెట్లా గంతులు వేసిందది జేబిలో. సిరామరకల వేళ్ళతో, ఆ బేడని తన భార్య చేతులో పెట్టాలి. గొప్ప గర్వంతో.

తండ్రి యేమీ అడగలేదు. భార్య కొత్త గోల యేమీ పెట్టలేదు. తొందరపడ్డానేమో అనుకున్నాడు. తండ్రే పొరుగూళ్ళుపోయి ఆ వ్యవహారాలు చేసుకున్నాడు. ఒకరోజు మధ్యాహ్నం పంకజాక్షితో ఆయన.

"ఏమో, నీ మొగుడు గొప్ప ఉద్యోగం సంపాయిచ్చాటగా?"

"అవునట."

"మరి ఉద్యోగస్తుడయినా నీకు ఒక చీరెన్నా కొనిపెట్టలేదే?"

"ఏమో! కాని, ఇంకా జీతం యేదీ?"

"ఇంకేం బనారసు చీరెలు కడతావన్న మాట. నగలు కూడా చేయిస్తాడా?"

"ఏమో! యెవరి అదృష్టం యెట్లా వుందో?" అంది.

అలసి రాత్రి పదింటికే వొచ్చాడు నరసింహారావు. భోజనంముందు పంకజాక్షి కనపళ్ళేదు. తొరగా రెండు మెతుకులు నోట్లోవేసుకుని గది దగ్గిరికి వెడితే, లోపల గడియ వేసివుంది. తండ్రి సావిట్లో కూచుని యేదో వొంక పెట్టుకుని అందర్నీ తిడుతున్నాడు.

ఎంత తలుపుకొట్టినా ఆమె తలుపు తియ్యదు. చివరికి లోపల్నించి, పదిసార్లు ఎవరని అడిగి, రూఢి చేసుకుని, తలుపు ఒక్కరవ్వ తెరచి, పరీక్షించి, లోపలికి రానిచ్చి, గడియ వేసుకుంది.

"ఏమిటి సంగతి?"

"ఏముంది? ముందు వేరే యిల్లు మాట్లాడి నన్ను యీ క్షోభనుంచి తప్పిస్తారా లేదా? అంది చెప్పండి."

"సరేలే ముందు...."

"ఏముందీ? పూజ్యులైన మీ తండ్రిగారు నేను యిందాకా స్నానం చేసి బట్టచుట్టుకొని వొస్తోంటే, చీకట్లో యెక్కడ పొంచివున్నాడో పిల్లి లాగు, నామీద దూకి పట్టుకున్నాడు.

కేకలేశాను 'పూరుకో, పూరుకో, నేనే. నేనే.' అన్నాడు పైగా నోటికొచ్చినట్లు తిట్టాను. చప్పున వొదిలి, యేమి యెరగనట్లు పోయినాడు. కానీ, యేంలాభం. ఈ లోపలే ఆ రెండు నిమిషాల్లోనే తన దత్తినంతా తీర్చుకున్నాడు. యేమంటారు."

"యేం చేశాడు?"

"నాకు తెలీదు. ధైర్యముంటే ఆయన్నే అడగండి."

నరసింహారావు ఆలోచించాడు. వెళ్ళితగాదాపడితే యేమీ యెరగనంటాడు. యింకా పోట్లాడితే, ఆ రాత్రే యింటోంచి నడవమంటాడు. యేం లాభం?

"యేమిటి ఆలోచిస్తున్నారు?"

"యేం చేశాడు?"

"ఎంతసేపటికీ, యేం చేశాడు అనే గోలేగాని, అది మానిపించే ఆలోచనే లేదు, పదండి ముందు. ఇంకా శృతిమించకముందే, ఈ యింటోంచి బయటపడదాము!"

"సరేలే, యేమిటి? చీకట్లో వొస్తున్నావూ? అప్పుడు....."

"నేనొక్కమాట మాటాడను. మీరు యిల్లు మాట్లాడిందాకా."

"ఇల్లు ఎట్లానూ కుదురుస్తాను..... ఆ ...... చీకట్లో......"

"నాకు తెలుసులెండి ఈ శ్రీరాముని యెత్తులు."

"శ్రీరాముడి యెత్తులేమిటి?"

"యేముంది? అన్ని సంగతులూ మెల్లిగా ఆడదాని దగ్గర నుండి బెల్లించి కనుక్కునేది. పరాయివాడు తాకాడా అని ఆగ్రహించి పెళ్ళాన్ని వొదిలేసేదీ అంతేగా! సుఖంగా బతుకుతున్న సీతని, తండ్రిమాటలు విని అరణ్యాలకి లాక్కెళ్ళి, రాక్షసికి వప్పజెప్పిన సంగతి యెవరికీ పట్టదు. రావణుడు సీతనేం చేశాడనే అందరి ప్రశ్న? పైగా లేడిని పట్టిమ్మన్నది, చపల చిత్తురాలు, ఎంతయినా ఆడది అని సీతమీదనే నెపం. ఆ రాముడు లేకుండా వొంటరిగా ఆ యింట్లో వుందా-మీరు వుండగానె నా గతి యిట్లా వుందే."

"నోరుముయ్యి"

"అంతే, చివరికి అనేమాట అదే."

ఒక యింట్లో భాగం రెండున్నర రూపాయలకి కుదిర్చి, ఎవర్తో చెప్పకుండా భార్యని తీసికెళ్ళి కాపరం పెట్టాడు. తల్లి గోల పెట్టిందిగాని తండ్రి ఆ ప్రస్తావనే యెత్తలేదు.

పదిరోజులయింది. డబ్బులేదు. ప్లీడరు అడ్వాన్సు ఇయ్యనన్నాడు. తోటి గుమాస్తాలు అతన్ని అప్పడుగుతున్నారు, నరసింహారావుపార్టీల్ని పీడించడం అధికం చేశాడు.

జీతం వొచ్చింది. పూర్తిగా బాకీలు తీర్చడానికి కూడా చాలలేదు. తండ్రి యధావిధిగా, మామూలు ప్రకారం ప్రేమగా మాట్లాడుతున్నాడు. కాని అతని సంసారం సంగతిగాని,

డబ్బుసంగతిగానీ, యెత్తడు. తల్లి ఏడుస్తుందిగాని ఒక్క దమ్మిడీ యివ్వదు. కాస్త పచ్చడి పెట్టదు. ఏదో ఆ యింటివాళ్ళు కూడబలుక్కుని తనని యేడిపిస్తున్నట్లుంది.

నాలుగు నెలలు గడిచాయి. నరసింహారావు ఆర్థిక స్థితి క్రమేణా హీన స్థితికి దిగుతోంది. ఆదాయం వృద్ధి అవుతోంది చాలా 'స్లోగా'- అప్పులు అతి త్వరితంగా పెరుగుతున్నాయి. అతని రాబడిలో సరిపుచ్చుకొని బతికే కుటుంబాలు అనేకమున్నాయి, కాని అతనికి చేతకాదు. వూరికే బీదవారి స్థితి అని 'జాలి' పడతారుగాని, బీదతనం అలవాటైనవారికి అంతకష్టం కాదు, బీదగా బతకడం. చిన్నతనంలో గొప్పగా, అన్ని అనుభవాలతోనూ బతికి, తరవాత యౌవనంలోగాని, వృద్ధాప్యంలోగాని, కష్టదశలో పడ్డవారి యాతన యే దరిద్రులూ పడరు. ఖర్చు తగ్గించుకోవడం, వారితరంకాదు.

నరసింహారావు పెరుగుతమెకీ, కూరలమనిషికీకూడ అనంతమైన బాకీలు. అందరికీ లోకువైనాడు పాపం. స్వతంత్రం అభిలషించి, కష్టార్జితం వల్లనే బతకాలని చూసాడుగాని, విసుకెత్తి, అధైర్యపడి, పోనీ మళ్ళా తండ్రితో సంధికివెళ్ళి, యీ వేరుకాపరం యెత్తెయ్యాలని ఆలోచించాడు కాని పంకజాక్షి నన్నేమి చేస్తావంది, తన పుట్టింటికి వెడతానని బెదిరించింది. పుట్టింట్లో ఆమెకి చోటులేదని అందరికీతెలుసు. ఆమెకీ తెలుసు. కాని మామ యింటికన్న అదే నయమంది.

ఆమె బట్టలన్నీ చీలికలైనాయి. ఇదివరకు నరసింహారావు తమ కొట్టుమీదికి వొస్తేచాలు కొట్టు అతనికి మూటకట్టి యివ్వాలని కంపీట్ చేసే బట్టల వర్తకులు, యిప్పుడతన్ని ఆ వైపులకు రానీటం లేదు. తండ్రితో తగాదా వొచ్చిందని తెలుసుకుని. పంకజాక్షి దాచుకున్న పట్టుచీరెలు ధరించడం ప్రారంభించింది. వాటినిచూసి, నరసింహారావుకి ఐశ్వర్యం పుట్టిందని అప్పులవాళ్ళూ అనుకున్నారుగాని ఆ పట్టుచీరెలు, దీపం అరేముందు చూపే పెద్ద వెలుగని గ్రహించారు, కొన్నాళ్ళల్లో.

పంకజాక్షికి భర్తమీద నిర్లక్ష్యం రోజురోజూ యెక్కువవుతోంది. అతను గొప్పగా సంపాదించేవాడు కాడనే సంగతి తెలుస్తోంది ఆమెకి. ఆమెకూడా గొప్పయింటిబిడ్డ. ఈ బీదరికం, నీచత్వం భరించలేకుండా వుంది. ఆడదానికి తన యింటికి యిరవైగజాలు సర్కిల్లో వున్నదే ప్రపంచం. చుట్టువున్న ప్రజలే లోకం. కనక వాళ్ళు నిర్లక్ష్యంచేస్తే భరించలేదు. ఇదంతా భర్తమీది కోపంగా మారుతోంది ఆమె మనసులో. తన ప్రోత్సాహంచేత తలిదండ్రుల కొంప విడిచినసంగతీ, గొప్ప విద్యగలవాడు పగలంతా గుమాస్తాచాకిరీ చేస్తున్న సంగతీ మరిచింది. అప్రయోజకుడనేదే మిగిలింది, ఆమె మనస్సులో.

ఆమె తాసిల్దారు కూతురు. గొప్ప ఆస్తికలవాడనీ, విద్యాధికుడనీ తనని యిస్తే, చివరికి ప్లీడరు గుమాస్తాగా తయారైనాడు. పుట్టినింట్లో యిట్లాంటివాళ్ళు, వంటకికూడా పనికివొచ్చేవారుకారు. తనకి వొచ్చిన గొప్ప సంబంధాన్ని తలచుకుంటుంది; భర్తమీద మండిపడుతుంది.

భార్య తృణీకారాన్ని నోటీస్‌కూడా చెయ్యలేదు. అతనిజన్మే తృణీకారాన్ని భరించే ట్రెయినింగుగా వుంది. ఆఫీసులో పనిలో, లోకువా, అడకువా, నీచత్వమూ, చీవాట్లూ, యాచనా, లంచాలూ, అబద్ధాలూ, అవమానాలూ, బాకీలమనుషుల తిట్లూ కూరలదాన్ని చూసినా భయమూ; కనక భార్య నిర్లక్ష్యంకూడా అలవాయిపోయింది అతనికి. రేపు ఎట్లా గడుస్తుంది అనే ఆలోచనతప్ప ఇంకేమీలేదు అతనికి. అదృష్టదేవత ఎంత దగ్గిరగా వేగంతో వొస్తోందీ ఎట్లా తెలుసు అతనికీ? జాతకమన్నా చూపించుకోలేదు. చివరికి, వాళ్ళు చెప్పినా నమ్మగలిగే వాడుకాడు.

ఆనాటి మధ్యాహ్నం విచారంగా పడుకునివుంది.

ఇదివరకే ఆలోచించింది చాలాసార్లు. పుట్టింటికి పోదామా, ఇంకెక్కడికన్నా పోదామా, అని. ఎక్కడో ఆడవాళ్ళకి వుచితంగా భోజనం పెట్టి చదువు చెపుతారట. చదువుకుంటే వుద్యోగాలిస్తారుట! అని కూడా తెలుసుకుంది. ఈనాడు మళ్ళా అదే ఆలోచన వొచ్చింది.

తనగతి తలుచుకొని ఏడ్చింది. ఎప్పుడూ జన్మంతా ఇంతేనా? అంట్లుతోమడం, వండడం, బట్టలు వుతకడం-ఇంతేనా జీవితమంటే?

అని తలచుకుని, 'సెల్ఫ్ పిటీ'తో ఏడుస్తోంది.

ఆ కిందటి రాత్రే భర్తతో తగాదా పెట్టింది. చీరలకోసం.

పార్టీలనించి చాలాడబ్బు అక్రమంగా గుంజుతున్నాడని ఆ సాయంత్రమే అతనికి ప్లీడరునించి చీవాట్లు తగిలాయి. అందువల్ల అతను మండిపడ్డాడు. అతని వరుంబడి యెంతో ఖర్చెంతో పంకజాక్షికి తెలీదు. ఆడదానికి తెలియ చెప్పడం పురుషుడి దర్జాకీ లోపం, అట్లాంటి అలవాటే లేదు వాళ్ళ కుటుంబంలో. తండ్రిమీద ఎంతద్వేషమున్నా తండ్రి అలవాట్లని అనుకరించడం తప్పించుకోలేడుగదా! అతనిలో వున్న తండ్రిరక్తాన్ని యెక్కడికి తరుముతాడు! అతను పడే ఇబ్బందులు ఆమెకి తెలీవు. అతను డబ్బు దాచుకుంటాడనీ, ఎవరికో ఆడదానికి ఇస్తున్నాడనీ పరిపరివిధాల అనుమానాలు పడుతోంది. ఇట్లా అనుమానాలుపడి కోపం పెంచుకుంటోంది అతనికి తెలీదు.

ఆనాటి మధ్యాహ్నమే అతను పెద్ద గుమాస్తానించి చాలా ఆశ్రయించి అప్పు తీసుకుని రహస్యంగా 'డెస్కు'లో పెట్టుకుని చదివిన కొక్కోకంలో సంగతులు కొన్ని ఆ రాత్రి 'ప్రాక్టీస్' చెయ్యాలనే తలపుతో వొచ్చి వుండడంవల్ల, ఆమెతిట్లు అతన్ని మరింత రెచ్చగొట్టాయి మాటలు పెరిగాయి ఆ రాత్రి. రెండుతన్నులు తన్ని లేచిపోయినాడు. రాత్రంతా కాలేజీ అరుగులమీద నిద్రపోయినాడు. ఆమె రాత్రంతా తనకి, తాసిల్దారు కూతురికి, ప్లీడరుగుమస్తావల్ల కలిగిన ఈ అవమానానికి కోపం రగుల్చుకుంటోంది.

ప్రొద్దున్న విధిలేక యిల్లు చేరుకున్నాడు గాని భార్యభర్తలకి మాటలులేవు. ఈనాడే తన్నులు తన్నే భర్త యింకముందెంత క్రూరుడు కాబోతున్నాడో! అని 'టైమ్ అండ్ వర్క్'

ప్రకారం లెఖ్ఖవేసి చూసి, చాలా ఖిన్నురాలయింది. భర్త ఆఫీసుకు వెళ్ళగానే ఒక అరగంట పొరుగువాళ్ళతో తనసోది చెప్పుకుంది. తరవాత అత్తవారింటికిపోయి అత్తగారితో తన అవస్త, మామగారికి వినపడేట్లు మొత్తుకుంది. మామతో సరసాలు యిష్టం లేకపోయినా, ఆయనకి తనమీద యిష్టం కావడంవల్ల, ఆయననించి సానుభూతి కలుగుతుందనే భావం ఉపశమనం కలిగించింది. ఇతరులు సహాయం చెయ్యలేకపోయినా, ఇతరుల నించి సానూభూతిని పొందాలనే ఆశ, ప్రజల్ని తను పక్షానికి తిప్పుకోవాలనే కోర్కె సహజం.

ఆనాటి మధ్యాహ్నం తీవ్రంగా ఆలోచిస్తోంది. ఏమిగతి? ఎట్లా పోదామా? అని. ఇంతలో ఎవరో తలుపు కొట్టారు. తలుపు తీసేప్పటికి మూరెడు చుట్టతో మామగారు ప్రత్యక్షమైనాడు. అతన్ని చూడ్డంతోటే, ఆమె వొణికి, ఏమనడానికీ తోచక, కూచోమంది. ఆయన ఒక మాట మాట్లాడకండా చంకలో మూటతీసి, విప్పాడు. కళ్ళు ధగధగమన్నాయి. ఆరుచీరెలు. అంతకుముందే అత్తవారింటికి నడుస్తోవుండగా రోడ్డుమీద ప్రజలు తనవంక చూస్తోండడం గమనించి, కిందికి చూసుకుని, తొడమీద చీరెకి పెద్ద చిరుగును గమనించి, ఇంకా తాను ఎందుకు బతికివున్నానా అని చింతించింది.

ఆరుచీరెలు! కొత్తవి! పట్టంచు రవికెగుడ్డలు!

"ఏమిటవి?"

"నీకోసం."

చప్పున రెండుచేతులతో తీసికొని గట్టిగా రొమ్ముకి వొత్తుకుంది ఆ చీరెల్ని. కళ్ళంబడి బొటబొట నీళ్ళు కారాయి. ఆ బట్టల కొత్తకంపు ఆమెకి గొప్ప పరిమళంలాగ తోచింది.

పైగా రెండునోట్లు చేతులోపెట్టాడు.

"మళ్ళీ వొస్తాను" అని లేచాడు ఆ దయామయుడు.

మాట్లాడలేక నుంచుంది. సాంబశివుడు ప్రత్యక్షమైనప్పుడుకూడా కాటిలోని చంద్రమతి అంత ఆశ్చర్యపడి వుండదు.

మళ్ళా ఆలోచించాడు. ఒక్కనిమిషపు 'ఛాన్స్' ఆలోచించిన మీద జీవితంలో ఎన్ని ఆధారపడతాయి.

"కట్టుకో చూస్తాను."

ఒక్కగంతున వంటింట్లోకి వెళ్ళింది. ఆలోచిస్తూ, సందేహిస్తూ నిలుచున్నాడు ముసలాయన.

తలుపు గడియ వేశాడు.

ఆమె తన పేలికలు విప్పేసి, పొయ్యికి మూతపెట్టిన తప్పాలాలకీ, గోడమీదవున్న మసికి తగలకుండా చీరెని యెత్తిపట్టుకుని కట్టుకోబోతోంది చీకట్లో. ఆమె కళ్ళు కొత్త రంగుల్ని చూడ ప్రయత్నిస్తున్నాయి.

వెంటనే వచ్చి మామ పట్టుకున్నాడు. అరవడానికి శక్తిలేదు. దృఢత్వం పోయింది. ఎవరు వచ్చినా ఏమి చెప్పుకుంటుంది? తనకేం గౌరవంవుంది చుట్టుపక్కల? అరవడానికి కారణమూ కనిపించదు.

రాత్రి భర్త వచ్చేప్పటికి ఆమె మహాలక్ష్మిలాగ కొత్త చీరెధరించి కలకలలాడుతూ ఎదురొచ్చి, కాచివుంచిన వేనీళ్ళు స్నానానికిచ్చి, కొత్త కూరలతో, చక్కని భోజనంపెట్టి ఆదరించింది.

"ఎక్కడివివన్నీ !"

అబద్ధం చెప్పడం ఆమె యింటా వంటాలేదు.

"పాపం, మీ నాయనగారు ఈ చీరెలూ, డబ్బూయిచ్చి వెళ్ళారు."

"మా నాన్నా!"

ఆమె మొహంవంక తేరిపార చూశాడు, ఏమీ చలనంలేదు.

"ఎంతైనా తండ్రి కడుపండీ" అంది.

ఆ రాత్రి నరసింహారావు కొక్కోకంలోని కొత్త పోకడలు రుచి చూశాడు, చితికిపోయ్యే కొడుకు సంసారాన్ని యిలవేలుపై నిలబెట్టాడు తండ్రి!

◆ ◆ ◆

రచనాకాలం : 1936

ప్రచురణ : (అదృష్టం కథల సంపుటి) ప్రేమ్‌చంద్ పబ్లికేషన్స్